

werden behandeld. Tegen de verwachting van de Nederlanders in, mengden ze op grote schaal met de lokale bevolking. Opmerkelijk is het dat latere generaties van Indo-Afrikanen nauwelijks iets van hun achtergrond weten en soms denken dat ze uit Oost-Afrika komen. Tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog streden de Indo-Afrikanen aan Nederlandse kant en werden later praktisch allemaal gerepatrieerd naar Nederland.

De Engelstaligheid van het boek en de internationale diversiteit van de auteurs zullen er ongetwijfeld toe bijdragen dat het boek toegankelijk is voor wetenschappers en geïnteresseerden over de hele wereld. Het boek is overigens ook bij een Ghanese uitgeverij verschenen. Ook de duidelijke verwijzingen en referenties aan het einde van elk hoofdstuk maken de bundel zeer bruikbaar. Wel is het jammer dat er niets over de achtergrond van de auteurs is opgenomen. Verder is de afgedrukte (historische) kaart van Ghana wat beperkt. Een uitgebreidere kaart zou niet misstaan hebben in dit overigens voortreffelijk geïllustreerde boek.

B. C. Meijerman

II. Botke, *Boer en heer. 'De Groninger boer' 1760-1960* (Dissertatie Groningen 2002; Assen: Van Gorcum, 2002, 725 blz., €27,-, ISBN 90 232 3826 5).

Het lezen van dit kolossale proefschrift leverde mij een merkwaardige tweeslachtige ervaring op. In eerste instantie beheerste mij het gevoel de inhoud van een enorm gegevensbestand over me heen te krijgen. De auteur heeft wel de presentatie van zijn materiaal gesystematiseerd door voor een logische, chronologisch opgezette hoofdstukindeling te zorgen, maar binnen elk hoofdstuk lijkt het onder de vet- en cursiefgedrukte kopjes een warboel van losse fragmenten. De auteur zelf spreekt in de inleiding over 'het voortdurend zwenken van de camera ... bedoeld om de totale schakering in beeld te krijgen.' (12)

Om u van deze schakeringen en de inhoud van het boek een indruk te geven, volgt hier een weergave van de vette kopjes, zoals deze in het derde hoofdstuk '1820-1850: Het kan verkeerren. Strijd, tegenslagen en vooruitgang. Crisis en herstel, streven naar macht, liberalisme en protectie' achtereenvolgens voorkomen: Academie, Politiek, Landbouw, Identiteit, Academie, Landbouw, Politiek, Academie, Politiek, Godsdienst, Politiek, Beschaving, Identiteit, Beschaving, Godsdienst, Landbouw, Identiteit en Politiek. Onder deze 18 hoofden treffen we gezamenlijk 69 cursief gedrukte hoofdjepjes aan als, (één per vet kopje respectievelijk in bovengenoemde volgorde): Oeconomische tuin; Baarzen, Rupsen, Ambtenaren; Roep om protectie; Rekwest; De ideale boer: Memorie; Napoleon; Rampen en plagen; Verdere neergang van de aristocratie; Hermannus Christiaan van Hall; Het Oldambt in beweging; Afscheiding; Willem Lammerts Dijkhuis; Nut; De ideale boer: Zijlker; Ze lazen veel; Het Verlichtste stukje gronds; Groot-Zeewijk: model en pronkstuk; Behang of geen behang; en Anti-aristocratische gevoelens. In de latere hoofdstukken komen ook nog de hoofden: Beeldvorming en Onderwijs voor. Waarom het ene fragment onder Landbouw en een ander onder Politiek, Beschaving of Identiteit terecht komt, is meestal wel invoelbaar, maar enige systematisering valt ook hier niet te onderkennen.

Nu heeft de auteur in zijn inleiding uitdrukkelijk gewaarschuwd dat het boek niet gaat over theorievorming, maar over beeldvorming. Wat het eerste betreft, doet hij zijn belofte, zelfs met betrekking tot het laatste hoofdstuk, 'Tot besluit Beeldvorming. Van Geert Reinders tot Frank Westerman', volledig gestand.

In zijn bedoeling de ontwikkeling van de Groninger boer, met name de latere 'herenboer', te verbeelden in vrijwel alle aspecten die voor historisch onderzoek toegankelijk zijn, is de auteur op een indrukwekkende wijze geslaagd. Uit vroeger werk van anderen is deze ontwikkeling van opkomst, hoogtepunt en een zekere teloorgang bekend en ook veel van hun levenswijze en verdere gedragingen. De dissertatie van Botke levert hierbij een overvloedige illustratie en komt zo gezien op een goed moment, dat wil zeggen ná het meer structurele werk van P. Priester, R. Paping, V. Sleebe en anderen. Toch bevat het onderhavige werk meer dan een rijkdom aan illustratie. Het geheel is één brok cultuurgeschiedenis van het Groningse platteland. Doordat de schrijver vele onderdelen bovendien aardig in historiografische kaders plaatst, is hier sprake van belangrijke bijdragen op de terreinen van de boekgeschiedenis en leescultuur, de kerkgeschiedenis, het patriottisme, de tanende macht van de jonkers, het verenigingsleven enzovoort.

Wat het boek ook bijzonder maakt zijn de vele biografische gegevens en persoonsbeschrijvingen. Laatstgenoemde strekken zich wel vaak onder meerdere cursieve kopjes en soms gespreid over diverse onderdelen uit. Het persoonsregister bevat zo'n 1400 à 1500 namen. Mocht je van het Groninger platteland afstammen en je naam komt niet voor in dit boek, dan heeft je familie sociaal gesproken niet veel voorgesteld, zo'n gevoel krijg je. Het tegenovergestelde zal de belangstelling voor dit boek in het Groningse zeker vergroten.

De fundamentele vraag is of we hier nu te maken hebben met een nieuwe moderne vorm van wetenschapsbeoefening. Anders gezegd: is hier de verbeelding aan het woord als reactie op een doorgesloten behoefte aan structuren en analyses in de gangbare wetenschappelijke geschiedschrijving? Mijn indruk is niet, dat door de formuleringen in de inleiding simpelweg van de nood een deugd gemaakt is. Wel lijkt het mij voor de hand liggen, dat het verlangen zoveel kennis niet verloren te laten gaan, de omgeving van de auteur aangezet heeft hem tot het schrijven van een proefschrift te bewegen. Verder zij opgemerkt, dat het aan de wetenschappelijke verantwoording en controleerbaarheid van het geschrevene geenszins ontbreekt.

In de praktijk blijken beide vormen van geschiedschrijving in het geval Groningen elkaar fraai in de hand te werken. Het blijft voor mij wel de vraag, of een betere, vanuit wetenschappelijk oogpunt toch gewenste, systematisering afbreuk gedaan zou hebben aan de beoogde beeldvorming. Het geheel uitsluiten van theorievorming moet mijns inziens en kennelijk ook van dat van de promotores kunnen, omdat theorievorming in principe niet meer is dan een methode om het inzicht in de historische ontwikkeling te vergroten. In dit opzicht acht ik Botke's aanpak gelijkwaardig aan andere wetenschappelijke vormen van geschiedschrijving.

Gerard Trienekens

MIDDELEEUWEN en NIEUWE GESCHIEDENIS

Willem Procurator. Kroniek. Editie en vertaling van het Chronicon van Willelmus Procurator, M. Gumbert-Hepp met medewerking van J. P. Gumbert, ed. (Hilversum: Verloren, 2001, 543 blz., €99,-, ISBN 90 6550 662 4).

Het voorliggende boek bevat een nieuwe editie met vertaling van het *Chronicon* van Willem